

بررسی رابطه سبک‌های والدگری و الگوهای ارتباطی خانواده با وابستگی به شبکه‌های مجازی: نقش واسطه‌ای شایستگی اجتماعی

شهین امین^۱ | همایون هارون رشیدی^۲ | کبری کاظمیان مقدم^۳

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، بررسی نقش واسطه‌ای شایستگی اجتماعی در رابطه سبک‌های والدگری و الگوهای ارتباطی خانواده با وابستگی به شبکه‌های مجازی است. روش پژوهش، توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش، شامل تمامی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهر دزفول در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ است که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای، تعداد ۳۶۰ از آنان انتخاب شد و وارد نمونه شدند. ابزار پژوهش، شامل پرسشنامه‌های الگوهای ارتباطی خانواده فیتزپاتریک و کوئرتر، اقتدار والدین بوری، شایستگی اجتماعی فلنر و وابستگی به شبکه‌های مجازی کاپلان است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل مسیر استفاده شد. نتایج تحلیل مسیر مدل پژوهش نشان داد همه مسیرهای مستقیم بجز مسیرهای الگوی ارتباطی هم‌نواپی با شایستگی اجتماعی، سبک والدگری مستبد و سهل‌گیر با وابستگی به فضای مجازی، از لحاظ آماری معنادار شدند ($p < 0/001$). نتایج آزمون بوت استراپ نشان داد که متغیر شایستگی اجتماعی، نقش میانجی (غیرمستقیم) در رابطه سبک‌های والدگری و الگوی ارتباطی خانواده با وابستگی به فضای مجازی دانش‌آموزان دختر متوسطه شهر دزفول ایفا می‌کند ($p < 0/001$). در مجموع نتایج نشان داد الگوهای ارتباطی خانواده، سبک‌های والدگری و شایستگی اجتماعی، می‌تواند بر وابستگی به شبکه‌های مجازی اثر بگذارد.

کلیدواژه‌ها: الگوهای ارتباطی خانواده؛ سبک‌های والدگری؛ شایستگی اجتماعی؛ وابستگی به شبکه‌های مجازی.

DOR: 20.1001.1.26454955.1401.17.58.5.4

۱. کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی، واحد دزفول، دانشگاه آزاد اسلامی، دزفول، ایران

۲. نویسنده مسئول: استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد دزفول، دانشگاه آزاد اسلامی، دزفول، ایران

Haroon_rashidi2003@yahoo.com

۳. استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد دزفول، دانشگاه آزاد اسلامی، دزفول، ایران

مقدمه و بیان مسئله

وابستگی به شبکه‌های مجازی^۱ از علائم وابستگی غیردارویی و یک اختلال روانی ناشی از فناوری مدرن، مورد توجه روان‌شناسان و جامعه‌شناسان بوده است. در رفتار وابستگی به شبکه‌های مجازی، فرد نمی‌تواند خود را از انجام رفتارهای وابسته منع کند و در هنگام بازداری و دسترسی نداشتن به شبکه‌های مجازی، تنش و ناآرامی را بروز می‌دهد. در این شرایط، شخص توان کنترل خود را از دست داده و آرام آرام روبه زوال و انحطاط پیش می‌رود (گرن، پوتانز، وین‌استاین و گرلیک^۲، ۲۰۱۰). شیوع این اختلال، از یک تا ۳۶/۷ درصد گزارش شده است. این تفاوت، احتمالاً به دلیل میزان متغیر دسترسی به شبکه‌های مجازی در کشورهای مختلف، تعاریف متعدد وابستگی به شبکه‌های مجازی و ابزارهای تشخیصی متفاوت است.

شیوع بیشتر این اختلال در پسران گزارش شده است؛ با این حال وابستگی به شبکه‌های مجازی هم در دختران و هم در پسران، به ویژه در سن نوجوانی شایع است (وادلین، اسلاند، هلستروم و نیلسون^۳، ۲۰۱۶). نوجوانان بیش از سایرین از فضای مجازی استفاده می‌کنند و در حال حاضر فضای مجازی بخشی مهم از زندگی آنها به شمار می‌آید (وو و همکاران^۴، ۲۰۱۶).

فضای مجازی با خدمات مصنوعی که در اختیار کاربران خود قرار می‌دهد، موجب تأثیرگذاری بیشتر بر زندگی آنها، جامعه و رفتارهای اجتماعی می‌شود. در نتیجه افراد خانواده به جای ارتباط با یکدیگر - که به تقویت پیوندهای عاطفی و انسجام اعضای خانواده منجر می‌شود - با ابزارهای الکترونیکی ارتباط برقرار می‌کنند؛ ارتباطی که بار عاطفی ندارد.

شایان ذکر است استفاده افراطی از اینترنت و وجود علائم آن، یک مشکل جهانی است (کش، ریس، استیل و وینکلر^۵، ۲۰۱۲). البته یافته‌های یک پژوهش نشان داد شهروندانی که در کشورهای توسعه‌یافته زندگی می‌کنند، به احتمال کمتری در معرض وابستگی به شبکه‌های مجازی قرار می‌گیرند (موسوی، ۱۳۹۹). در واقع کشورهایی همچون ایران که واردکننده

1. Addiction to social networks.
2. Grant, J. Potenza, M. Weinstein, A. & Gorelick, D.
3. Vadlin, S, Aslund, C, Hellström, C, & Nilsson, K. W.
4. Wu, C. S. T.
5. Cash, H, Rae, C, Steel, A, & Winkler, A.

فناوری‌های جدید مانند اینترنت هستند، به دلیل نیاموختن فرهنگ استفاده صحیح از این فناوری و ضعف در مهارت‌های اساسی زندگی، آسیب‌پذیری بیشتری از خود نشان می‌دهند. به همین دلیل بررسی وضعیت فعلی استفاده از این فناوری و عوامل مرتبط با آن، در رسیدن به اهداف بزرگ‌تر و بلندمدت‌تر ضرورت دارد.

در مورد سبب‌شناسی وابستگی به شبکه‌های مجازی، فرضیه‌های مختلفی بیان شده است، اما هیچ یک از آن‌ها به تنهایی نمی‌تواند علت وابستگی به شبکه‌های مجازی را تبیین کند، زیرا وابستگی به شبکه‌های مجازی، موضوعی پیچیده و دارای ابعاد گوناگونی است و در بیشتر موارد، تعامل پویای مجموعه‌ای از عوامل و زمینه‌ها در این مسأله نقش دارند.

در بررسی این مجموعه عوامل و زمینه‌ها، برخی از متغیرها نقش بارزتری ایفا می‌کنند. در بین این عوامل، خانواده و الگوهای ارتباطی والدین می‌تواند در حفظ سلامت روانی، اجتماعی، جسمی و سازگاری دانش‌آموزان نقش بسزایی داشته باشد. از نگاه بامریند^۱ (۱۹۹۱) سبک‌های والدگری سه دسته‌اند: دسته اول سبک مستبدانه^۲ است که در آن والدین از رفتار سرد و بی‌تفاوت برخوردارند، برای اطاعت بی‌چون و چرا ارزش قائلند و از کودک انتظار مسئولیت دارند. کودکان دارای والدین مستبد به سادگی مضطرب می‌شوند، نوسان خلقی و پرخاشگری نشان می‌دهند و معمولاً مهارت‌های ارتباطی ضعیفی دارند. دسته دوم سبک سهل‌گیرانه^۳ است که در آن والدین از اعمال هر گونه سختگیری یا کنترل اجتناب می‌کنند؛ فرزندان والدین سهل‌گیر هر کاری را هر وقت بخواهند انجام می‌دهند. دسته سوم سبک مقتدرانه^۴ است که در آن والدین نسبت به کودکان خود نگران و حساس هستند، ولی آن‌ها علاوه بر اینکه افزایش مسئولیت را تشویق می‌کنند، محدودیت‌های قاطعی را تدارک می‌بینند و آن‌ها را اعمال می‌کنند. هر یک از این سبک‌ها می‌تواند فرد را در برابر مسائل و مشکلات مختلف حفظ نماید یا مشکلات وی را بیشتر نماید. کودکان والدین مقتدر، شایستگی‌های شناختی و اجتماعی بالاتر، احساس سلامت روان شناختی و ارتباط بهتر با دیگران دارند. از طرف دیگر کودکان والدین مستبد، عیار پایینی از

1. Baumrind, D.
2. Authoritarian.
3. Permissive.
4. Authoritative.

مشکلات رفتاری، همراه با شایستگی اجتماعی و عزت نفس پایین‌تر از خود نشان می‌دهند و کودکان والدین سهل‌گیر، شایستگی اجتماعی و عزت نفس بالایی دارند، اما انگیزه پیشرفت پایین و درگیری پایین با مسائل تحصیلی و عیار بالایی در مشکلات رفتاری دارند (پلرین^۱، ۲۰۰۵). همچنین در ارتباط با بافت خانواده، الگوهای ارتباطی خانواده^۲ متغیر مهمی است که در این مورد می‌تواند اثرگذار باشد.

الگوهای ارتباطات خانواده، نخستین بار به وسیله مک‌لئود و چافی^۳ (۱۹۷۲) معرفی شد. آنان باور داشتند الگوهای ارتباطی بیشتر از اینکه یک خصیصه شخصیتی باشد، حاصل تجارب ناشی از تعاملات خانوادگی است. محققان سعی کرده‌اند الگوهای ارتباطی خانواده را بشناسند و طبقه‌بندی کنند. فیتزپاتریک و ریچی^۴ (۱۹۹۴)، دو بعد زیربنایی گفت و شنود^۵ و همنوایی^۶ را در الگوهای ارتباطی خانواده شناسایی کردند. جهت‌گیری گفت و شنود به این معنا است که خانواده‌ها تا چه حد شرایطی را به وجود می‌آورند که در آن اعضای خانواده تشویق به شرکت آزادانه در تعامل، بحث و تبادل نظر درباره گستره وسیعی از موضوعات بدون محدودیت زمانی شوند. در این محیط نسبتاً آزاد، نه تنها فرزندان در معرض مسائل چالش‌انگیز قرار می‌گیرند، بلکه تشویق به کشف باورهای جدید و تصمیم‌گیری بدون ترس می‌شوند.

جهت‌گیری همنوایی به این معنا است که ارتباطات خانواده تا چه حد بر همسان بودن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید، اجتناب از تعارض و وابستگی متقابل اعضای خانواده با یکدیگر تأکید دارند (فیتزپاتریک، ۲۰۰۴). پژوهش‌ها از رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده با میزان شادی (جوکار و رحیمی، ۱۳۸۶)، کمال‌گرایی (جمشیدی، رزمی، حقیقت و سامانی، ۱۳۸۷)، کیفیت زندگی (رحیمی و خیر، ۱۳۸۸)؛ تاب‌آوری (کشتکاران، ۱۳۸۸)، همدلی و خویش‌داری (رحیمی و یوسفی، ۱۳۸۹)، خود ادراکی (هارون‌رشیدی و عبده‌پور، ۱۳۹۰)، سبک‌های مقابله‌ای (طاهری، قشقای و هنرپروان، ۱۳۹۱) و قضاوت اخلاقی (هارون‌رشیدی، ۱۳۹۳) حکایت دارد.

1. Pellerin, L. A.
2. Family communication patterns.
3. McLeod, J. M. & Chaffee, S. H.
1. Fitzpatrick, M. A., & Rithchie, L. D.
2. Conversation.
3. Conformity.

راتور، کومار و لویا^۱ (۲۰۱۷) مسائل، چالش‌ها، امنیت و راه‌حل‌های شبکه مجازی را در خانواده‌ها مورد مطالعه قرار داده‌اند. بر اساس نتایج پژوهش‌ها، نبود کنترل والدین بر استفاده فرزندان از شبکه‌های مجازی می‌تواند تهدیدهایی جدی را متوجه فرزندان کند. همچنین پژوهشی نشان داد نوجوانان از غیبت والدین برای پرداختن به فعالیت‌های مجازی خطرناک استفاده می‌کنند. همچنین وجود همتایان محرک، بیشترین نقش را در گرایش آنان به سمت فعالیت‌های خطرناک در فضای مجازی دارد و بیشترین نقش پیشگیری کننده متوجه والدین است (میشاقی، سعدی‌پور، درتاج و معتمدی، ۱۳۹۹).

بر اساس نظریه شناختی رفتاری می‌توان گفت وقتی تعامل و صحبتی بین اعضای خانواده وجود ندارد و بر همنوایی بالا و همسانی عقاید والدین و فرزندان تأکید می‌شود، نوجوان ممکن است به این نتیجه برسد که شبکه‌های مجازی را به عنوان دوست صمیمی خود که به راحتی می‌توان با او ارتباط برقرار کرد، انتخاب کند. در چنین خانواده‌هایی فرد ممکن است فرض کند چون عقایدش در خانواده مورد احترام قرار نمی‌گیرد، هیچ‌کس خارج از شبکه‌های مجازی او را دوست ندارد و حمایت نمی‌کند و تنها در شبکه‌های مجازی مورد احترام قرار می‌گیرد. در نتیجه، این برداشت نادرست منجر به تمایل شدید نوجوان به سمت شبکه‌های مجازی می‌شود.

یکی دیگر از متغیرهای مرتبط با وابستگی به شبکه‌های اجتماعی، شایستگی اجتماعی^۲ است (شریفی رهنمو، صنیعی، فتحی و شریفی، ۱۳۹۸). شریفی رهنمو و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی نشان دادند بین میانگین نمرات نوجوانان دارای وابستگی به اینترنت و نوجوانان عادی از نظر شایستگی اجتماعی تفاوت وجود دارد. بدین ترتیب که نوجوانان عادی دارای نمره بالایی در شایستگی اجتماعی نسبت به نوجوانان دارای وابستگی به اینترنت هستند. شایستگی اجتماعی توانایی عملکرد فرد در اجرای استقلال شخصی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی است.

به عبارت دیگر، شایستگی اجتماعی توانایی مراقبت از خود، یاری رساندن و مراقبت از دیگران است (هازل و شوماخر^۳، ۲۰۱۶). هرچه مدت زمان استفاده از اینترنت بیشتر شود، دانش‌آموزان در محیط‌های اجتماعی حضور کمتری دارند و در روابط اجتماعی نقش

1. Rathore, S, Kumar, P, & Loia, V.

2. Social competence.

3. Hazel, J. S, & Schumaker, J. B.

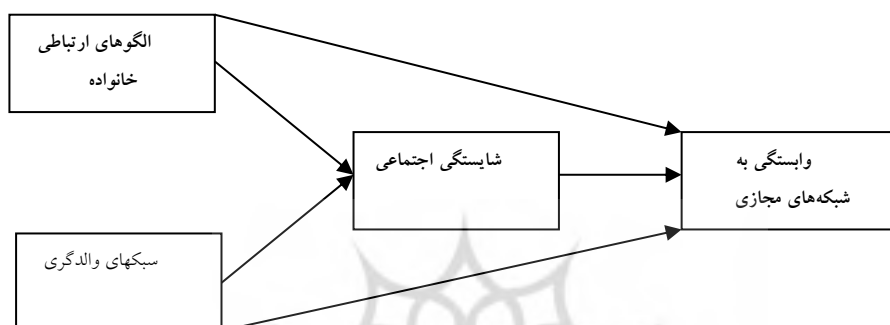
کمرنگ‌تری ایفا می‌کنند و شایستگی اجتماعی پایین‌تری دارند (شریفی رهنمو و همکاران، ۱۳۹۸). همچنین پژوهش‌ها نشان داد بین شایستگی اجتماعی با افسردگی، باورهای ناکارآمد، بهزیستی روان‌شناختی و سازگاری اجتماعی رابطه وجود دارد (دشت بزرگی و شمشیرگران، ۱۳۹۷). در واقع وابستگی به شبکه‌های اجتماعی گونه‌ای اختلال روان‌شناختی اجتماعی محسوب می‌شود که بر رشد اجتماعی و همچنین روابط اجتماعی افراد تأثیر چشمگیری می‌گذارد.

دوره متوسطه به دلیل شکل‌گیری هویت‌های مستقل و روحیه استقلال‌طلبی دانش‌آموزان نسبت به شخصیت تابع دانش‌آموزان دوره ابتدایی، مورد توجه و دغدغه صاحب‌نظران آموزش و پرورش است. علاوه بر این، امروزه در اختیار داشتن تلفن همراه در بین دانش‌آموزان و گسترش فعالیت در شبکه‌های مجازی بیش از پیش شده است. وابستگی به فضای مجازی در سنین نوجوانی می‌تواند آسیب‌ها و پیامدهایی نامطلوب برای فرد و خانواده به همراه داشته باشد. بنابراین بررسی عواملی که می‌تواند بستری مناسب برای شکل‌گیری و تداوم آن باشد، ضروری به نظر می‌رسد. اگر چه در زمینه وابستگی به فضای مجازی و آسیب‌های ناشی از آن پژوهش‌هایی در داخل و خارج از کشور انجام شده است، اما این پژوهش‌ها به گروه پراکنده‌ای از عوامل اشاره کرده‌اند. به نظر می‌رسد با استفاده از تحلیل مسیر، امکان بررسی عوامل متعدد و ارتباط بین این عوامل و نقش هر یک از آنها در شکل‌گیری این اختلال فراهم می‌شود.

از سوی دیگر استفاده از پرسشنامه‌های مختلف، جنبه دیگر جدید بودن این پژوهش به منظور الگویابی وابستگی به شبکه‌های مجازی است. همچنین در مورد سبب‌شناسی وابستگی به شبکه‌های مجازی، پژوهش‌های گوناگونی صورت گرفته و فرضیه‌های مختلفی مطرح است. پژوهش‌های متعددی نیز به طور مجزا به بررسی نقش عوامل خانوادگی، مدرسه و حرمت خود - که از متغیرهای مهم و تأثیرگذار در حیطه وابستگی به شبکه‌های مجازی محسوب می‌شوند - پرداخته‌اند، ولی رابطه مستقیم و غیرمستقیم این عوامل و نحوه تأثیرگذاری آن بر وابستگی به شبکه‌های مجازی روشن نیست.

با توجه به اینکه اکثر مطالعات انجام شده در مورد عوامل مؤثر بر وابستگی به شبکه‌های مجازی از نوع مطالعات همبستگی است، مطالعه حاضر به دنبال آن است تا با بررسی نقش واسطه‌ای شایستگی اجتماعی در رابطه سبک‌های والدگری و الگوهای ارتباطی خانواده با

وابستگی به شبکه‌های مجازی، خلأ پژوهشی موجود در مطالعات قبلی را در قالب مدل واسطه‌ای زیر مورد توجه قرار دهد. در مدل پیشنهادی پژوهش (شکل ۱)، سبک‌های والدگری و الگوهای ارتباطی خانواده متغیرهای برونزاد، شایستگی اجتماعی متغیر واسطه‌ای و وابستگی به شبکه‌های مجازی متغیر درونزاد در نظر گرفته شده است.

شکل ۱. مدل مسیر پیشنهادی متغیرهای پژوهش

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش، شامل تمامی دانش‌آموزان دختر مقطع دوم متوسطه شهر دزفول در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود. بر اساس آمار مستخرج از آموزش و پرورش، تعداد جامعه برابر با ۵۴۲۶ بود. برای برآورد حجم نمونه از جدول کرچسی و مورگان^۱ (۱۹۷۰) استفاده شد. بر این اساس و با توجه به حجم جامعه که بیش از پنج هزار تن بود، حجم نمونه برابر با ۳۵۵ تن برآورد می‌شود که با در نظر داشتن احتمال پرسشنامه‌های مخدوش، این تعداد به ۳۶۰ تن در نظر گرفته شد.

روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای بود، به این صورت که ابتدا لیست کامل مدارس متوسطه دوم شهر دزفول از آموزش و پرورش گرفته شد و به روش قرعه‌کشی ۸ مدرسه انتخاب شد و سپس از هر مدرسه دو کلاس به صورت تصادفی انتخاب گردید. در مرحله بعد با مراجعه به

1. Kerjcie, R.V., & Morgan, D.W.

این کلاس‌ها، پرسشنامه‌ها توزیع شد و پس از ارائه توضیحات از دانش‌آموزان خواسته شد به دقت آنها را تکمیل کنند.

معیارهای ورود و خروج شرکت کنندگان در پژوهش به صورت زیر بودند:

معیارهای ورود شرکت کنندگان:

- دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم
- موافق با مشارکت در پژوهش
- زندگی با پدر و مادر
- از سلامت جسمانی و روانی بهنجار برخوردار باشند. این معیار در مصاحبه اولیه با دانش‌آموزان کنترل شده است.

معیار خروج شرکت کنندگان:

- عدم تمایل به تکمیل نکردن پرسشنامه‌ها
- ملاحظات اخلاقی پژوهش: به شرکت کنندگان اطمینان داده شد پاسخ‌های آنها صرفاً جهت پژوهش بوده و بدون نام و نام خانوادگی و به صورت محرمانه در نزد پژوهشگر باقی خواهد ماند و در صورت عدم تمایل به همکاری، می‌توانند از پژوهش خارج شوند.

ابزارهای پژوهش

۱- **مقیاس وابستگی به شبکه‌های مجازی**^۱: این مقیاس توسط کاپلان^۲ (۲۰۰۲) تهیه شده است. این پرسشنامه ۲۹ سؤالی، بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (۰= بندرت تا ۵= همیشه) نمره‌گذاری می‌شود. این پرسشنامه توسط غفاری و احدی (۱۳۸۶) برای استفاده در ایران هنجار شده است. این پرسشنامه از همسانی درونی خوبی با دامنه پایایی ۰/۷۸ تا ۰/۸۵ برخوردار است. همچنین کاپلان (۲۰۰۲) در پژوهش خود، پایایی پرسشنامه را به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۳ و روایی سازه پرسشنامه را مطلوب گزارش کرده است. در پژوهش غفاری و احدی (۱۳۸۶) نیز میزان پایایی به روش آلفای کرونباخ، دامنه‌ای از ۰/۶۳ تا ۰/۸۹ را در برداشت. در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمده است.

1. Social Network Addiction Questionnaire.

2. Kaplan, S.E.

۲- پرسشنامه شایستگی اجتماعی^۱: فلنر، لاسی و فلیپ^۲ (۱۹۹۰)، پرسشنامه شایستگی اجتماعی را طراحی کردند. این ابزار دارای ۴۷ گویه و شامل چهار بعد مهارت رفتاری، مهارت شناختی، مهارت‌های هیجانی و آمایه‌های انگیزشی است که بر اساس مقیاس هفت درجه‌ای لیکرت (۱= کاملاً مخالفم تا ۷= کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌شود. نمره این ابزار با مجموع نمره گویه‌ها به دست می‌آید. بنابراین دامنه نمرات بین ۴۷ تا ۳۲۹ است و نمره بالاتر به معنای شایستگی اجتماعی بیشتر است. فلنر و همکاران (۱۹۹۰)، روایی ابزار را با روش تحلیل عاملی، تأیید و پایایی آن را با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۸ و با روش بازآزمایی با فاصله زمانی یک ماه ۰/۸۹ گزارش کرده است. در ایران روایی سازه مقیاس از طریق همبستگی کل مقیاس با خرده مقیاس‌ها بررسی شد که در سطح ۰/۹۹ معنادار بود. همچنین در تحلیل عاملی، مقدار KMO برابر ۰/۸۳ به دست آمده است (ممیزی، ۱۳۸۹). پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۱ به دست آمد.

۳- پرسشنامه الگوی ارتباطی خانواده^۳: این پرسشنامه توسط فیتزپاتریک و کوئرتر^۴ (۲۰۰۴) تهیه شده و در ایران کوروش‌نیا و لطیفیان (۱۳۸۶) آن را ترجمه نموده و مورد استفاده قرار دادند. پرسشنامه تجدیدنظر شده الگوی ارتباطی خانواده، یک مقیاس خودسنجی است که درجه موافقت یا عدم موافقت پاسخ‌دهنده را در دامنه‌ای ۵ درجه‌ای درباره ۲۶ گزاره - که در زمینه ارتباطات خانوادگی او هستند - می‌سنجد. این ابزار، ابعاد گفت و شنود و همنوایی را می‌سنجد؛ بدین صورت که ۱۵ گزاره اول مربوط به بعد گفت و شنود و ۱۱ گزاره بعد مربوط به بعد همنوایی است. فیتزپاتریک و کوئرتر (۲۰۰۴) روایی محتوایی و سازه پرسشنامه را مطلوب و پایایی آن را با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۲ گزارش کرده‌اند. کوروش‌نیا و لطیفیان (۱۳۸۶) در پژوهش خود، روایی (تحلیل عاملی) را ۰/۸۳ به دست آورد. پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از آلفای کرونباخ برای گفت و شنود ۰/۷۸ و برای همنوایی ۰/۷۷ به دست آمده است.

1. Social Competence Questionnair.
2. Felner, R. D, Lease, A. M, Philips, R. C.
3. Family Communication Patterns Questionnair.
4. Fitzpatrick, M. A, & Koener, A. F.

۴- پرسشنامه اقتدار والدین^۱: پرسشنامه‌ای ۳۰ سؤالی است که در یک مقیاس لیکرت به صورت ۱ تا ۵ درجه (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌گردد. ماده‌های این پرسشنامه برای اندازه‌گیری سه سبک مقتدرانه (۱۰ گویه)، مستبدانه (۱۰ گویه) و سهل‌گیرانه (۱۰ گویه) توسط بوری^۲ (۱۹۹۱) بر مبنای نظریه سبک‌های والدگری بامریند تنظیم شده است. نمره‌گذاری پرسشنامه به صورت طیف لیکرت ۵ درجه‌ای می‌باشد که برای گزینه‌های «شدیداً مخالف»، «مخالف»، «بی تفاوت»، «موافق» و «شدیداً موافق»، به ترتیب امتیازات ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ در نظر گرفته می‌شود.

نمره‌گذاری هر خرده‌مقیاس با جمع کردن امتیازات مربوط به هر یک از خرده‌مقیاس‌ها به دست می‌آید. حداقل نمره فرد در هر یک از زیرمقیاس‌ها ۱۰ و حداکثر نمره فرد در هر یک از زیرمقیاس‌ها ۵۰ است. بوری (۱۹۹۱) پایایی پرسشنامه مذکور را با استفاده از روش بازآزمایی با فاصله زمانی یک هفته در گروه مادران به ترتیب ۰/۸۱ برای سبک سهل‌گیرانه، ۰/۸۶ برای سبک مستبدانه و ۰/۷۸ برای سبک مقتدرانه گزارش نمود.

وی برای بررسی روایی پرسشنامه از روش افتراقی و اگر استفاده نمود و مشاهده کرد که مستبد بودن مادران، رابطه معکوسی با شیوه سهل‌گیرانه (۰/۳۸) و اقتدار منطقی مادران (۰/۴۸) دارد و همچنین مستبد بودن پدران، رابطه معکوسی با سهل‌گیرانه (۰/۵۰) و اقتدار طلبی (۰/۵۲) دارد. اسفندیاری (۱۳۷۴) روایی این پرسشنامه را برای شیوه سهل‌گیرانه (۰/۶۷)، برای شیوه استبدادی (۰/۷۷) و برای شیوه مقتدرانه (۰/۷۳) گزارش نمود (طباطبایی، فضلی و یارعلی، ۱۳۹۲). در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از سه سبک والدگری به ترتیب ۰/۶۸، ۰/۷۰ و ۰/۷۱ به دست آمده است.

در این پژوهش برای بررسی فرضیه‌ها از روش‌های آمار توصیفی، شامل میانگین، انحراف معیار و آمار استنباطی شامل ضریب همبستگی و تحلیل مسیر و شاخص‌های برازندگی (شاخص نیکویی برازش، GFI، شاخص نیکویی برازش تعدیل‌یافته، AGFI، شاخص برازش هنجار شده، NFI، شاخص برازندگی افزایشی، CFI، شاخص برازندگی تطبیقی، IFI، شاخص برازندگی

1. Parenting Authority Questionnaire.
2. Buri, J. R.

توکر-لویس، TLI و ریشه خطای تقریب میانگین مجذورات، RMSEA با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۱۹ و AMOS نسخه ۲۰ استفاده شد. برای آزمون فرضیه‌ها سطح اطمینان برابر ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

گروه نمونه، شامل دانش‌آموزان دختر مدارس منتخب شهر دزفول بود. از مجموع ۳۶۰ تن دانش‌آموز شرکت‌کننده در این پژوهش، تعداد ۱۲۳ تن پایه دهم (۳۴ درصد)، تعداد ۱۲۲ تن پایه یازدهم (۳۴ درصد) و تعداد ۱۱۵ تن پایه دوازدهم (۳۲ درصد) بودند.

میانگین سنی گروه نمونه برابر با شانزده سال و چهار ماه بود. در این بخش، ابتدا یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش و سپس، نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش ارائه می‌شود. در جدول شماره ۱ شاخص‌های مربوط به آمار توصیفی متغیرهای پژوهش برای نمونه مورد بررسی، شامل میانگین، انحراف استاندارد و همچنین ماتریس همبستگی گزارش شده است.

جدول ۱. میانگین، انحراف استاندارد و ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

	۶	۵	۴	۳	۲	۱	SD	M	
۱- سبک مقتدر							۸/۴۷	۳۲/۱۸	
۲- سبک مستبد						-۰/۶۱**	۶/۶۵	۲۴/۶۷	
۳- سبک سهل‌انگار					۰/۴۲**	-۰/۴۵**	۵/۵۸	۲۸/۸۶	
۴- الگوی گفت و شنود				-۰/۱۴*	-۰/۳۸**	۰/۵۶**	۹/۱۱	۴۰/۲۹	
۵- الگوی همنوایی			-۰/۴۷**	۰/۲۴*	۰/۵۴**	-۰/۴۱**	۶/۶۲	۲۸/۵۶	
۶- شایستگی اجتماعی		-۰/۴۱**	۰/۵۲**	-۰/۲۱*	-۰/۵۳**	۰/۶۸**	۲۱/۳۱	۱۰۱/۱۹	
۷- وابستگی به فضای مجازی	-۰/۷۴**	۰/۵۵**	-۰/۶۶**	۰/۲۳*	۰/۵۵**	-۰/۷۵**	۱۳/۷۸	۷۲/۴۴	

.) (**p < ۰/۰۱؛ *p < ۰/۰۵)

برازش الگوی پژوهش از طریق تحلیل مسیر مورد بررسی قرار گرفت. قبل از تحلیل الگو، مفروضات برازش الگو بررسی شد که نتایج مربوط به شاخص‌های برازندگی الگو در جدول شماره ۲ به طور خلاصه گزارش شده و در ادامه تشریح می‌شود.

جدول ۲. شاخص‌های نیکویی برازش مدل اولیه در حالت استاندارد

مدل	χ^2	Df	df/ χ^2	P	CFI	NFI	RMSEA
برآورد استاندارد	۱۴۱/۱۴۲	۱۱	۱۲/۹۲۲	۰/۰۰۱	۰/۷۹۱	۰/۷۸۱	۰/۲۴۵

با توجه به داده‌های جدول ۲ مشخص شد شاخص‌های به دست آمده در حد مطلوبی نیست و در واقع، مدل نیازمند اصلاح است. پس دو دسته اصلاح در مدل انجام شد. در جدول ۳ مقادیر برازش مدل اصلاح شده آمده است.

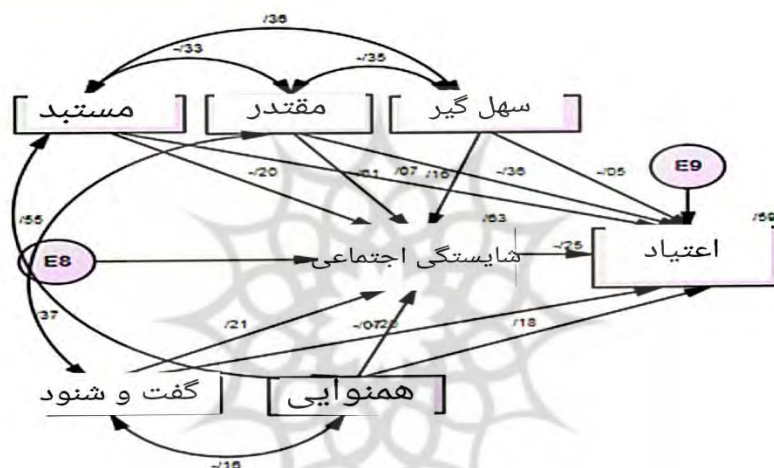
جدول ۳. شاخص‌های نیکویی برازش مدل اصلاح شده در حالت استاندارد

مدل	χ^2	Df	df/ χ^2	P	GFI	NFI	RMSEA
برآورد استاندارد	۶۸/۳۳۷	۴	۱۷/۰۸۴	۰/۰۰۱	۰/۹۲۸	۰/۹۲۵	۰/۰۹۶

به منظور بررسی برازش الگوی پژوهش، از تحلیل مسیر استفاده شد. با توجه به نتایج جدول ۳ - که شاخص‌های برازندگی الگوی مربوط به سؤال پژوهش در شکل ۱ را به طور خلاصه نشان می‌دهد- می‌توان نتیجه گرفت که بیشتر شاخص‌ها در سطح مطلوبی قرار دارد و الگوی محاسبه شده بر اساس داده‌های مشاهده شده از برازش قابل قبولی برخوردار است. بدین شرح که مقدار مجذور کای برابر با ۶۸/۳۳۷ بود که نشان دهنده برازش الگو است.

با توجه به یافته‌های پژوهش، مقدار نسبت مجذور کای بر درجه آزادی در پژوهش برابر ۱۷/۰۸۴ بود که بیانگر برازش الگو است. مقدار جذر میانگین مجذورات خطای تقریب (RMSEA) الگو برابر با ۰/۰۹۶ بود که بیانگر برازش مطلوب الگوی ارائه شده است. دیگر شاخص‌ها نیز ارتقا یافتند و بیشتر به عدد ۱ نزدیک شدند. در مجموع، مدل پیشنهادی دارای برازش نسبتاً خوبی بود و فرضیه اصلی پژوهش تأیید شد. همچنین مقدار شاخص نیکویی برازش (GFI) در این پژوهش برابر ۰/۹۲۸ بود که این شاخص نیز بیانگر برازش الگوی پژوهش است. شاخص

بنتلر بونت یا شاخص نرم شده برازندگی (NFI) هم قابل قبول (۰/۹۲۵) بود. در مجموع، برازش این شاخص‌ها نشانگر تناسب الگوی پژوهش با داده‌ها بود. با توجه به شاخص‌های الگوی برازش شده می‌توان نتیجه گرفت که الگوی تبیین وابستگی به شبکه‌های مجازی بر اساس شبکه‌های والدگری و الگوهای ارتباطی خانواده با میانجی‌گری شایستگی اجتماعی از نیکویی برازش قابل قبولی برخوردار است و می‌توان به اندازه‌های همبستگی الگو در شکل ۱ اعتماد نمود و ضرایب مسیر را تفسیر کرد.

شکل ۲. مدل اصلاح شده در حالت استاندارد

با توجه به شکل شماره ۲، اثر مستقیم الگوی ارتباطی گفت و شنود بر وابستگی به شبکه‌های مجازی برابر با 0.21 - و رابطه الگوی ارتباطی گفت و شنود با شایستگی اجتماعی نیز برابر با 0.21 به دست آمده است؛ بدین معنی که با افزایش الگوی ارتباطی گفت و شنود و شایستگی اجتماعی، میزان وابستگی به شبکه‌های مجازی نیز کاهش می‌یابد. همچنین اثر مستقیم شبکه والدگری مقتدر بر وابستگی به شبکه‌های مجازی برابر با 0.35 - و شبکه والدگری مقتدر با شایستگی اجتماعی نیز برابر با 0.61 به دست آمده است؛ بدین معنی که با افزایش شبکه والدگری مقتدر و شایستگی اجتماعی، میزان وابستگی به شبکه‌های مجازی کاهش می‌یابد.

همچنین اثر غیرمستقیم الگوهای ارتباطی گفت و شنود و سبک والدگری مقتدر بر وابستگی به شبکه‌های مجازی از طریق شایستگی اجتماعی است که این افزایش می‌تواند به دلیل اثر آسان‌کنندگی شایستگی اجتماعی باشد. در مجموع بر این اساس و به دلیل برازش الگو، می‌توان گفت این ضرایب قابل اعتماد و از لحاظ آماری معنادار است. در نتیجه ضرایب تحلیل مسیر در جدول ۴ گزارش و بررسی می‌شود.

جدول ۴. مقدار و معناداری ضرایب مسیر مدل پیشنهادی

معناداری مسیر	مقدار T	خطای استاندارد	اثر استاندارد	اثر غیراستاندارد	مسیرها	
					به:	از روی:
۰/۰۰۱	-۳/۶۶	۰/۰۵۸	-۰/۲۰۰	-۰/۲۱۴	شایستگی اجتماعی	سبک مستبد
۰/۰۰۱	۹/۷۹	۰/۰۴۹	۰/۶۰۹	۰/۴۸۳	شایستگی اجتماعی	سبک مقتدر
۰/۰۰۱	۳/۲۹	۰/۰۶۰	۰/۱۶۳	۰/۱۹۶	شایستگی اجتماعی	سبک سهل‌گیر
۰/۰۰۱	۳/۶۷	۰/۰۴۴	۰/۲۱۰	۰/۱۶۱	شایستگی اجتماعی	الگوی گفت و شنود
۰/۱۸۵	-۱/۳۲	۰/۰۵۲	-۰/۰۶۶	-۰/۰۶۹	شایستگی اجتماعی	الگوی هم‌نوایی
۰/۰۰۱	-۳/۲۹	۰/۱۵۶	-۰/۲۴۷	۰/۵۱۳	وابستگی به فضای مجازی	شایستگی اجتماعی
۰/۲۱۰	۱/۲۵	۰/۱۳۲	۰/۰۷۵	۰/۱۶۶	وابستگی به فضای مجازی	سبک مستبد
۰/۰۰۱	-۴/۵۲	۰/۱۳۴	-۰/۳۶۲	-۰/۵۹۷	وابستگی به فضای مجازی	سبک مقتدر
۰/۳۲۹	-۰/۹۵	۰/۱۳۵	-۰/۰۵۱	-۰/۱۲۸	وابستگی به فضای مجازی	سبک سهل‌گیر
۰/۰۰۲	-۳/۱۷	۰/۱۰۰	-۰/۱۹۸	-۰/۳۱۶	وابستگی به فضای مجازی	الگوی گفت و شنود

معناداری مسیر	مقدار T	خطای استاندارد	اثر استاندارد	اثر غیراستاندارد	مسیرها	
					به:	از روی:
۰/۰۰۱	۳/۳۶	۰/۱۱۴	۰/۱۷۸	۰/۳۸۴	وابستگی به فضای مجازی	الگوی همنوایی

همان‌طور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود، همه مسیرهای مستقیم بجز مسیرهای الگوی ارتباطی همنوایی با شایستگی اجتماعی، سبک والدگری مستبد و سهل‌گیر با وابستگی به فضای مجازی از لحاظ آماری معنادار شدند.

جدول ۵. نتایج آزمون بوت استراپ برای رابطه غیرمستقیم سبک‌های والدگری با وابستگی به فضای مجازی، از طریق متغیر شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان گروه نمونه

فاصله اطمینان ۹۵٪	خطا ی معیار	سوگیر ی	بوت استراپ	متغیر وابسته	متغیر میانجی	متغیر مستقل
۱/۰۸	۰/۷۰	۰/۰۹	۰/۲۷	۰/۸۷	وابستگی فضای مجازی	سبک مستبد
-۰/۳۲	-۰/۷۸	۰/۱۱	-۰/۰۹	-۰/۵۶	وابستگی فضای مجازی	سبک مقتدر
۰/۶۶	۰/۱۴	۰/۱۳	-۰/۱۳	۰/۴۱	وابستگی فضای مجازی	سبک سهل‌گیر
-۰/۴۶	-۰/۷۹	۰/۰۸	۰/۰۱	-۰/۶۰	وابستگی فضای مجازی	الگوی گفت و شنود
۰/۹۰	۰/۵۸	۰/۰۷	-۰/۴۷	۰/۷۲	وابستگی فضای مجازی	الگوی همنوایی

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، آزمون بوت استراپ با مقدار بوت ۱۰۰۰ و سطح اطمینان ۰/۹۵ به اجرا درآمد. نتایج آزمون بوت استراپ نشان داد متغیر شایستگی اجتماعی نقش میانجی (غیرمستقیم) در رابطه سه سبک والدگری و الگوی ارتباطی خانواده با وابستگی به فضای مجازی دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهر دزفول ایفا می‌کند ($p < ۰/۰۵$)؛ چرا که در کلیه

مسیرها مقدار صفر بیرون از فاصله اطمینان حد پایین و حد بالا قرار داشت. به عبارتی هر دو مقدار بالا و پایین برای سبک فرزندپروری مقتدر و سبک سهل‌گیر مثبت بودند و صفر را شامل نمی‌شدند. همچنین، برای سبک مستبد هم مقدار بالا و پایین هر دو منفی بودند که باز شامل صفر نمی‌شدند که این دلیلی بر وجود رابطه غیرمستقیم این مسیرها است ($p < 0/05$). بر همین مبنا کلیه فرضیه‌های مربوط به رابطه غیرمستقیم یا میانجی مدل مفروض تأیید می‌شوند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، بررسی سبک‌های والدگری و الگوهای ارتباطی خانواده با وابستگی به شبکه‌های مجازی از طریق میانجیگری شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان است. یافته‌های پژوهش نشان داد بین الگوی ارتباطی گفت و شنود با وابستگی به شبکه‌های مجازی، رابطه منفی و بین الگوی ارتباطی هم‌نوایی با وابستگی به شبکه‌های مجازی، رابطه مثبت معناداری وجود دارد. این یافته با پژوهش‌های عبدی و درخشانی (۱۳۹۵) و تجلی و زرنقاش^۱ (۲۰۱۷) همسو و هماهنگ است و یافته‌های پژوهشی آنها را مورد تأیید قرار می‌دهد. این پژوهش‌ها بیان می‌کنند در خانواده‌هایی که در بعد گفت و شنود نمرات بالاتری می‌گیرند، میزان کمتری وابستگی به اینترنت وجود دارد و خانواده‌هایی که در بعد هم‌نوایی نمرات بیشتری می‌گیرند، میزان وابستگی بیشتری به اینترنت وجود دارد.

در تبیین این یافته می‌توان گفت در خانواده‌های با گفت و شنود بالا، ارتباطات باز و خودانگیخته است و بحث‌هایی گسترده در رابطه با موضوعات مختلف صورت می‌گیرد و آرزوها، افکار و احساسات فرزندان مورد توجه قرار می‌گیرد. در چنین خانواده‌هایی فرزندان احساس می‌کنند مورد پذیرش والدینند و توسط آنها درک می‌شوند. والدین نیز بیشتر در مورد عواطف و احساساتشان صحبت می‌کنند و این مسأله، فرزندان را به ایجاد ارتباطات وسیع‌تر ترغیب می‌کند. در چنین خانواده‌هایی فضا برای رشد صمیمیت مهیاتر می‌شود، زیرا فرد بدون دغدغه و اضطراب می‌تواند در خصوص یک موضوع نظرات خود را - هر چند اشتباه - بیان کند

1. Tajalli, F, & Zarnaghash, M.

و در این صورت است که با مطرح شدن نظرات متفاوت و گوناگون در این بین، بالاخره فرد راه حل صحیح را پیدا می کند.

پر واضح است در خانواده‌هایی که مبنای روابط بر شنیدن نظرات و عقاید متفاوت است، می توان شاهد رشد و بروز صمیمیت در افراد بود. در واقع تشویق حس مسئولیت پذیری، اهمیت دادن به نیازهای کودک، ارتباط دوطرفه گرم، توجه همراه با احترام به کودک، خودگردانی، استقلال، احترام به علایق، عقاید و انتخاب‌های کودک، در جهت رشد اعتمادبه نفس که با خصوصیات افراد خلاق همسویی دارد، از زمینه‌های مناسب برای ظهور و رشد صمیمیت می باشد. بنابراین در چنین خانواده‌هایی وابستگی به شبکه‌های مجازی کمتر وجود دارد.

از سوی دیگر، فرزندان خانواده‌های هم‌نوا، انضباط و قوانین خشک و غیرقابل تغییری را در خانواده تجربه کرده‌اند و دستورات فراوانی به آنها دیکته شده است، به همین دلایل از طرف خانواده به آنها فشار، استرس و اضطراب وارد می شود. بنابراین از شکست می هراسند و خود را در گیر حل مسائل نمی کنند، چون در صورت شکست مورد سرزنش قرار می گیرند و به مرور عزت نفس آنها کاهش می یابد.

این ویژگی‌ها با ترس‌ها و اضطراب‌های موجود و یاد نگرفتن مطالب و ترس از شکست دانش آموزان همراه است. در خانواده‌هایی که هم‌نوايي بالا است، از فرزندان انتظار دارند طبق نظر سایرین عمل کنند. همچنین در این خانواده‌ها اعتقاد بر این است که برنامه شخصی باید هماهنگ با دیگر اعضای خانواده باشد و والدین برای دیگر اعضا تصمیم‌گیری می کنند. در نتیجه در چنین فضایی، بچه‌ها به شبکه‌های مجازی روی می آورند.

همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد بین سبک والدگری مقتدر با وابستگی به شبکه‌های مجازی رابطه منفی و بین سبک‌های والدگری مستبد و سهل‌گیر رابطه مثبت معنی داری وجود دارد. این یافته با پژوهش‌های رحمانی زاهد، هاشمی و نقش (۱۳۹۶)؛ چو، لی و چای^۱ (۲۰۱۲) و لیزاراگا، باکودانو و کلوساس^۲ (۲۰۱۴) همسو و هماهنگ است. در تبیین این یافته می توان گفت هر گاه کودکان بدانند و احساس کنند قادر هستند با حفظ تمایلات تعلق و وابستگی خود به

1. Choi, D.Y., Lee K.C., & Chae, S.W.

2. Lizarraga, M.L., Baquedano, M.T. & Closas, A.H.

خانواده می‌توانند رفتارهای مستقلانه و مسئولانه‌ای انجام دهند، این احساس در آنها افزایش می‌یابد و این به پیشرفت در رفتارهای صمیمانه آنها منجر می‌شود.

گرچه توجه و مراقبت والدین از ضروریات روابط اجتماعی با فرزندان است، ولی زمانی که والدین از شیوه‌های کنترلی در روابط خود با فرزندان استفاده می‌کنند، موجب شکل‌گیری باورهای انگیزشی بیرونی و کسب پیامدهای منفی می‌گردند. ولی زمانی که روابط اجتماعی والدین با فرزندان بر مبنای تأیید رفتارهای مستقلانه در فرزندان باشد، ارضاء نیازهای اساسی تسهیل می‌شود و باورهای انگیزشی درونی و پیامدهای مثبت رفتاری به دست می‌آید.

همچنین نتایج پژوهش نشان داد بین الگوی ارتباطی گفت و شنود با شایستگی اجتماعی رابطه مثبت است و بین الگوی ارتباطی هم‌نوایی با شایستگی اجتماعی رابطه منفی معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج دهقانی‌زاده و حسین‌چاری (۱۳۹۱) و مرادی، شاهمرادی، محمودی و شیبانی (۱۳۹۳) همسو و هماهنگ است.

در تبیین رابطه مثبت گفت و شنود با شایستگی اجتماعی می‌توان گفت جهت‌گیری گفت و شنود به این معنا است که خانواده‌ها تا چه حد شرایطی را به وجود می‌آورند که در آن اعضای خانواده تشویق به شرکت آزادانه در تعامل، بحث و تبادل نظر درباره گستره وسیعی از موضوعات بدون محدودیت زمانی شوند.

در این محیط نسبتاً آزاد، نه تنها فرزندان در معرض مسائل چالش‌انگیز قرار می‌گیرند، بلکه تشویق به کشف باورهای جدید و تصمیم‌گیری بدون ترس می‌شوند. بنابراین فرزندان احساس می‌کنند مورد پذیرش خانواده هستند و در رویارویی با مسائل مختلف نظر آنها به عنوان یکی از ارکان تصمیم‌گیری‌ها در خانواده محسوب می‌شود، لذا از رویارویی با مسائل چالش‌انگیز نمی‌هراسند و قدرت انطباق، سازگاری، تاب‌آوری و عملکرد مؤثرتری خواهند داشت.

وجود این شرایط، احساس توانایی مهار عوامل بیرونی و درونی را در نوجوان ایجاد می‌کند و این احساس، سبب افزایش شایستگی اجتماعی در آنان می‌گردد. از سوی دیگر، جهت‌گیری هم‌نوایی به این معنا است که ارتباطات خانواده تا چه حد بر همسان بودن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید، اجتناب از تعارض و وابستگی متقابل اعضای خانواده با یکدیگر تأکید دارند. اختلاف نظر و تعارض با والدین، می‌تواند مشکلات روان‌شناختی را به فرد تحمیل کند. در این خانواده‌ها

ارتباطات بین دو نسل، نشان‌دهنده حرف شنوی از والدین و دیگر بزرگسالان است. از والدین انتظار می‌رود برای خانواده تصمیم‌گیری کنند و از فرزندان انتظار می‌رود مطابق با خواسته‌های والدین خود رفتار کنند. در این وضعیت، نوجوان علاوه بر اینکه استقلال و احساس سرزندگی خود را از دست می‌دهد، در معرض ابتلا به مشکلات روانی و سازگاری نیز قرار می‌گیرد.

همچنین یافته پژوهش نشان داد بین سبک والدگری مقتدر با شایستگی اجتماعی، رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج شیخ‌الاسلامی و دفترچی (۱۳۹۴)، عرب‌زاده (۱۳۹۶)، ویسکرمی و همکاران (۱۳۹۸)، میلاوسکی و کوستر^۱ (۲۰۱۱)، مک و همکاران^۲ (۲۰۱۱) و ژن، لیو، دینگ، وانگ، لیو و ژا^۳ (۲۰۱۷) همسو و هماهنگ است.

در تبیین این نتایج می‌توان گفت دانش‌آموزانی که قادر به ارضای نیازهای اساسی خود در موقعیت معینی هستند، رهایی را تجربه می‌کنند و از فشارهای نامطلوب بیرونی و درونی احساس استقلال دارند. چنین حالتی به سطوح بهتر بهزیستی روانی منتهی می‌شود و سرزندگی را برای فرد به ارمغان می‌آورد. بنابراین، محیط‌های حامی به تقویت خودمختاری، شایستگی و خودپنداره مثبت منجر می‌شود که در نهایت، این فرایند افزایش شایستگی اجتماعی را به همراه دارد.

نتایج پژوهش نشان داد بین شایستگی اجتماعی با وابستگی به شبکه‌های مجازی رابطه منفی معنی‌داری وجود دارد. این نتیجه با نتایج فرامرزی، حاجی یخچالی و شهنی ییلاق (۱۳۹۵) همسو و هماهنگ می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت دانش‌آموزانی که دارای سطوح بالاتر شایستگی اجتماعی هستند، در یادگیری تلاش و استقامت بیشتری از خود نشان می‌دهند، برای انجام تکالیف و پروژه‌ها مشتاق‌ترند، انگیزه بیشتری برای یادگیری دارند، در یادگیری موفق‌تر هستند، تنش‌ها و نگرانی‌های کمتری را تجربه می‌کنند و در نتیجه، در مقایسه با دانش‌آموزانی که شایستگی اجتماعی کمتری دارند، وابستگی کمتری به شبکه‌های مجازی دارند.

همچنین می‌توان گفت از نظر شناختی، وقتی افراد هیجان‌ات مثبت بروز می‌دهند، این هیجان‌ات باعث می‌شود افراد پیوندهای تازه‌ای بین ایده‌ها ببینند، اطلاعات را سازمان دهند، یکپارچه سازند و راه‌حل‌های جدید برای مشکل خلق کنند. خلاقیت ناشی از این هیجان‌ات،

1. Milyavskaya, M., & Koestner, R.

2. Mack, D.E.

3. Zhen, R.

آمادگی فرد را برای درگیر شدن در فعالیت‌های مختلف بهبود و ارتقا می‌بخشد. این افراد در برابر موانع و مشکلات انعطاف‌پذیر می‌شوند. بنابراین هیجانانگیز مثبت به طور غیرمستقیم با وابستگی به شبکه‌های مجازی مرتبط می‌گردند.

با نگاهی به مدل نهایی می‌توان دریافت شایستگی اجتماعی توانسته نقش واسطه‌ای بین الگوهای ارتباطی خانواده و سبک‌های والدگری با وابستگی به شبکه‌های مجازی ایفا کند. برای کاهش وابستگی به شبکه‌های مجازی، باید شرایطی را فراهم آورد که ارتباط یاد دهنده و یادگیرنده از جو تحکم و دیکتاتوری خارج شده و به صورت دادوستدی در ارائه اطلاعات و تجربیات درآید. این یافته‌ها اطلاعات ارزشمندی برای فرد، خانواده‌ها، دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت و مراکز مشاوره فراهم می‌کند. به عنوان نمونه با توجه به این یافته‌ها، والدین و مربیان می‌توانند محیط‌های تربیتی را به گونه‌ای ترتیب دهند تا افراد احساس نمایند در انتخاب اهداف، انجام رفتارها و تبعیت از قوانین آموزشی و هنجارها آزادند، از این طریق احساس استقلال نمایند و با فراهم کردن موقعیت موفقیت و دادن بازخورد مناسب و به موقع، زمینه را برای خودکارآمدی و شایستگی آنها فراهم کنند که این مسأله بر شایستگی اجتماعی آنها اثر مثبت خواهد داشت.

به طور کلی با توجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان بیان کرد که عوامل زمینه‌ساز وابستگی به اینترنت را می‌توان در سطح فرد، خانواده و جامعه مطرح کرد. همچنین این پدیده در بین گروه‌های مختلف سنی وجود دارد. نوجوانان در این بین آسیب‌های بیشتری را در مقایسه با سایر گروه‌های سنی متحمل می‌شوند، چرا که مشکلاتی در حوزه تحصیل و ورود به بازار کار و اشتغال را برای این افراد به وجود می‌آورد. وابستگی به اینترنت صرفاً مشکل یک فرد نیست، بلکه مشکلی است که خانواده مسئول آن است و این مشکل به واسطه پیامدهای بد کارکردی خانواده می‌تواند ایجاد شود. همچنین عوامل مرتبط با خانواده نقش بسزایی در گرایش به وابستگی به اینترنت نوجوانان دارد. در واقع می‌توان بیان کرد خانواده‌هایی که دچار عملکرد مختل و نامطلوب هستند، به طرق مختلف فرزند خود را به استفاده افراطی از اینترنت سوق می‌دهند.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی مواجه بود؛ از جمله اینکه جامعه این پژوهش، محدود به دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهر دزفول است و ابزار مورد استفاده در این پژوهش،

پرسشنامه‌های خودسنجی است. لذا تعمیم خاص به جمعیت‌های دانشجویی و سایر مقاطع تحصیلی با محدودیت روبه‌رو است.

بنابراین، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی از سایر روش‌های گردآوری اطلاعات - مانند مصاحبه - استفاده شود و پژوهش در جامعه گسترده‌تری، همچون دانش‌آموان ابتدایی، راهنمایی یا حتی دانشجویان انجام شود. همچنین این پژوهش از نوع تحقیقات همبستگی است. هر چند در تحقیقات همبستگی می‌توان بر اساس نظریه در مورد علت و معلول سخن گفت، اما برای بررسی واقعی تأثیر متغیر مستقل بر وابسته، به پژوهش‌های آزمایشی نیازمند هستیم.

یافته‌های این پژوهش می‌تواند اطلاعات مهمی برای دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت داشته باشد. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر مشخص شد الگوی ارتباطی گفت و شنود نقش مؤثری در پیش‌بینی شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دارد، لذا پیشنهاد می‌شود کارگاه‌های آموزشی برای خانواده‌ها و والدین در جهت افزایش میزان گفت و شنود در خانواده و درگیری والدین در فعالیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان و حمایت از کفایت و خودگردانی دانش‌آموزان برگزار شود. همچنین در مدارس، مشاوران می‌توانند با شناسایی دانش‌آموزان با سبک‌های والدگری آسان‌گیر و استبدادی و الگوی ارتباطی هم‌نواپی ناپایمن، زمینه لازم جهت آموزش نحوه استفاده از فضای مجازی را برای آنان فراهم نمایند. والدین دانش‌آموزانی که دارای سبک‌های آسان‌گیر یا استبدادی و یا الگوی ارتباطی هم‌نواپی دارند، مشخص شوند و ضرورت‌های لازم در مورد شیوه ارتباط و نوع فرزندپروری لازم و درست به آنها آموزش داده شود.

در مدارس با توجه به گسترش فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، ضرورت نحوه استفاده و خطرات و منافع برای دانش‌آموزان در قالب بروشور، کتابچه و ... در اختیار همه دانش‌آموزان قرار داده و یا در قالب یک درس در کتاب‌ها گنجانده شود.

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد می‌باشد. از تمامی شرکت‌کنندگان در پژوهش و افرادی که ما را در انجام این مطالعه یاری نمودند، تشکر و قدردانی می‌نماییم.

فهرست منابع

- جوکار، بهرام و رحیمی، مهدی. (۱۳۸۶). «تأثیر الگوهای ارتباطی خانواده بر شادی». مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، ۱۳(۴)، ۳۸۴-۳۷۶.
- جمشیدی، بهنام؛ رزمی، محمدرضا؛ حقیقت، شهربانو و سامانی، سیامک. (۱۳۸۷). «رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با ابعاد کمال‌گرایی». مجله‌ی روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، ۱۴(۲)، ۱۹۹-۲۰۵.
- دهقانی‌زاده، محمدحسین و حسین چاری، مسعود. (۱۳۹۱). «سرزندگی تحصیلی و ادراک از الگوهای ارتباطی خانواده؛ نقش واسطه‌ای سرزندگی». مجله مطالعات آموزش و یادگیری، ۴(۲)، ۴۷-۲۱.
- دشت‌بزرگ، زهرا و شمشیرگران، مرضیه. (۱۳۹۷). «اثر بخشی آموزش مثبت‌نگری بر کفایت اجتماعی و سرسختی سلامت در پرستاران». پژوهشنامه روان‌شناسی مثبت، ۴(۲)، ۱۳-۲۴.
- رحیمی، مهدی و خیر، محمد (۱۳۸۸). «رابطه الگوهای ارتباطی خانواده و کیفیت زندگی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر شیراز». فصلنامه مطالعات تربیتی و روان‌شناسی، ۱۰(۱)، ۲۵-۵.
- رحیمی، مهدی و یوسفی، فریده. (۱۳۸۹). «نقش الگوهای ارتباطی خانواده در همدلی و خویشتنداری فرزندان». فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۶(۲۴)، ۴۳۳-۴۴۷.
- رحمانی زاهد، فهیمه؛ هاشمی، زهرا و نقش، زهرا. (۱۳۹۶). «بررسی نقش واسطه‌ای نیازهای بنیادی روان‌شناختی بین سبک‌های تعامل معلم و خلاقیت دانش‌آموزان». اندیشه‌های نوین تربیتی، ۱۴(۱)، ۵۵-۳۱.
- شریفی رهنمو، سعید؛ صنیعی، مهری؛ فتحی، آیت‌اله و شریفی رهنمو، مجید. (۱۳۹۸). «مقایسه تنظیم شناختی هیجان، شایستگی اجتماعی و پرخاشگری در بین نوجوانان عادی و دارای وابستگی به اینترنت (مورد مطالعه: دانش‌آموزان ۱۵-۱۸ ساله شهر تبریز)». فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۱۰(۱)، ۲۵-۴۶.
- شیخ‌الاسلامی، راضیه و دفترچی، عفت. (۱۳۹۴). «پیش‌بینی نشاط ذهنی دانش‌آموزان بر اساس جهت‌گیری‌های هدف و نیازهای اساسی روان‌شناختی». مجله روان‌شناسی، ۷۴(۲)، ۱۷۴-۱۴۷.
- طباطبایی، سیدعلی؛ فضلی، رخساره و یارعلی، جواد. (۱۳۹۲). «بررسی رابطه سبک‌های فرزندپروری والدین با پیشرفت تحصیلی و اختلال رفتاری دانش‌آموزان دوره ابتدایی». فصلنامه علمی-پژوهشی خانواده و پژوهش، ۱۰(۱)، ۲۲-۷.
- طاهری، رویا؛ زندی قشقایی، کرامت‌الله؛ و هنرپروران، نازنین. (۱۳۹۱). «مقایسه رابطه ابعاد الگوهای ارتباطی و متغیر خودپنداره با سبک‌های مقابله‌ای در دانشجویان پسر مؤسسه آموزش عالی ارم شیراز». دانشگاه علوم پزشکی یاسوج، ۱۷(۴)، ۳۶۹-۳۵۹.
- عرب‌زاده، مهدی. (۱۳۹۶). «رابطه نیازهای اساسی روان‌شناختی با سرزندگی ذهنی در سالمندان». مجله سالمندی ایران، ۱۳(۲)، ۱۷۰-۱۷۹.

عبدی، هدی و درخشانی، سوران. (۱۳۹۵). «رابطه الگوهای ارتباطی خانواده، وابستگی به اینترنت و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اهواز». *فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۷(۲)، ۵۸-۳۹. غفاری، مسعود و احدی، حسن. (۱۳۸۶). «بررسی تأثیر آموزش خودآگاهی هیجانی و کنترل تکانه در کاهش کناره‌گیری اجتماعی و کاربری اجباری اینترنت». *فصلنامه مطالعات روان‌شناختی*، ۲(۳)، ۹۱-۱۰۷. فرامرز، حمید؛ حاجی یخچالی، علیرضا و شهینی بیلاق، منیجه. (۱۳۹۵). «رابطه بین سرزندگی تحصیلی، هدف‌های پیشرفت و جهت‌گیری‌های انگیزشی با خودکارآمدی خلاق دانشجویان دانشگاه جندی‌شاپور اهواز». *توسعه آموزش جندی‌شاپور، فصلنامه مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی*، ۷(۲): ۲۲۲-۲۱۴.

کشتکاران، طاهره. (۱۳۸۸). «بررسی رابطه الگوی ارتباطی خانواده با تاب‌آوری در دانشجویان دانشگاه شیراز». *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۳۹، ۶۹-۸۸. کوروش‌نیا، مریم و لطیفیان، مرتضی. (۱۳۸۶). «بررسی روایی و پایایی ابزار تجدید نظر شده الگوهای ارتباطی خانواده». *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۳(۱۲)، ۸۵۵-۸۷۵.

مرادی، مرتضی؛ شاهمرادی، حسین؛ محمودی، معصومه و شببانی، ام‌البنین. (۱۳۹۵). «رابطه‌ی علی‌الگوهای ارتباطی خانواده و جهت‌گیری‌های دینی با سرزندگی تحصیلی؛ نقش ابعاد خودکارآمدی». *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱۲(۴۱)، ۹۱-۱۲۴.

میزی، فاطمه. (۱۳۸۹). «بررسی رابطه مهارت‌های اجتماعی نوجوانان با ۱۷ مورد آزار قرارگرفتن آنان در منطقه شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مددکاری اجتماعی. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی. موسوی، ولی‌اله. (۱۳۹۹). «شیوع اعتیاد به اینترنت و وضعیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در نوجوانان و جوانان ایرانی». *مجله طب نظامی*، ۲۲(۳): ۲۸۸-۲۸۱.

میثاقی، ابراهیم، سعدی‌پور، اسماعیل، درتاج، فریبرز، معتمدی، عبدالله. (۱۳۹۹). «مدل ساختاری سبک نظارتی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی با میانجیگری شکاف نسلی (مورد مطالعه: جوانان شهر تهران)». *پژوهش‌های ارتباطی*، ۲۷(۱۰۲)، ۶۳-۹۱.

ویسکرمی، حسنعلی؛ میردیکوند، فضل‌اله؛ قره‌ویسی، سمیرا و سلیمانی، مجید. (۱۳۹۸). «رابطه خودکارآمدی تحصیلی با سرزندگی تحصیلی: نقش میانجیگرانه نیازهای روان‌شناختی پایه». *نشریه علمی آموزش و ارزشیابی*، ۱۲(۴۷): ۱۴۱-۱۵۸.

هارون‌رشیدی، همایون. (۱۳۹۳). «رابطه الگوهای ارتباطی خانواده با قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان تیزهوش، نخستین کنفرانس ملی علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران. هارون‌رشیدی، همایون و عبده‌پور، الهام. (۱۳۹۰). تأثیر الگوهای ارتباطی خانواده بر خودادراکی فرزندان، نخستین همایش خانواده و مهارت‌های زندگی، دانشگاه رازی، کرمانشاه.

Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of early Adolescence*, 11, 56-95.

- Buri, J. R. (1991). Parental Authority Questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 57, 110-119.
- Cash, H., Rae, C., Steel, A., & Winkler, A. (2012). Internet Addiction: A Brief Summary of Research and Practice. *Curr Psychiatry Rev*, 8(4), 292–298.
- Choi D.Y., Lee K.C., Chae S.W. (2012) The Effect of Individual Psychological Characteristics on Creativity Revelation: Emphasis with Psychological Empowerment and Intrinsic Motivation. In: Zanzotto F.M., Tsumoto S., Taatgen N., Yao Y. (eds) *Brain Informatics. BI 2012. Lecture Notes in Computer Science*, vol 7670. Springer, Berlin, Heidelberg.
- Felner, R. D., Lease, A. M., Philips, R. C. (1990). Social Competence and the Language of Adequacy as a Subject Matter for Psychology: A Quadripartite Travel Framework. In T. P. Gullotta. G. R. Adams, & R Montemayor (Eds), *The Development of Social Competence* (pp. 254-264). Beverly -Hills: Sage. learning disabilities: a qualitative analysis of a 20-year longitudinal study. *Learn. Disable. Res. Pract*, 18, 222–236
- Fitzpatrick, M.A. (2004). The family communication patterns theory: Observations on its development and application. *Journal of Family Communication*, 4, 167-179.
- Fitzpatrick, M. A., & Koener, A. F (2004). Family communication schema effect on children's experience using mass communication schemata, the evolution key of mass communication concepts: Honoring Jack M. McLeod, 115-139.
- Fitzpatrick, M. A., & Rithchie, L. D. (1994). Communication schemata within the family: Multiple perspective on family interaction. *Human Communication Research*, 20, 275-301.
- Grant, J. Potenza, M. Weinstein, A. & Gorelick, D. (2010). Introduction to Behavioral Addictions. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 36(5), 233-41.
- Hazel, J. S., & Schumaker, J. B. (2016). Social skills & Learning Disabilities, *Current issues and recommendations of the national conference*. Parkton, MD: York press. 239-344.
- Kaplan, S.E. (2002). Problematic Internet use and Psychosocial well-being: development of a theory based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, CHB, 363
- Kerjcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research. *Activities, Educational and Psychological Measurements*, 30(3), 607-610.
- Lizarraga, M.L., Baquedano, M.T. & Closas, A.H. (2014). An explanatory model regarding the relationships between psychological traits and creativity. *Anales de psicología*, 30(1):355-363.
- Mack, D.E, Wilson, P.M, Oster, K.G, Kowalski, K.C, Crocker, P.R.E, & Sylvester, B.D. (2011). Well-being in volleyball players: Examining the contributions of independent and balanced psychological need satisfaction. *Psychology of Sport and Exercise*, 12(5), 533–539.
- McLeod, J. M. & Chaffee, S. H. (1972). The construction of social reality. In J. Tedeschi (Ed.), *The social influence process* (pp. 50-59). Chicago: Aldine-Atherton.
- Milyavskaya, M., & Koestner, R. (2011). Psychological needs, motivation, and well-being: A test of self-determination theory across multiple domains. *Personality and Individual Differences*, 50(3), 387–91.
- Pellerin, L. A. (2005). Applying Baumrind's parenting typology to high schools: toward a middle-range theory of authoritative socialization. *Journal of Social Science Research*, 34, 283-303.
- Rathore, S., Kumar, P. & Loia, V. (2017). Social Network Security: Issues, Challenges, Threats, and Solutions. *Information Sciences*, 421, 43-69.
- Tajalli, F., & Zarnaghash, M. (2017). Effect of Family Communication Patterns on Internet

- Addiction. *Practice in Clinical Psychology*, 5 (3), 159-166.
- Vadlin, S., Aslund, C., Hellström, C., & Nilsson, K. W. (2016). Associations between problematic gaming and psychiatric symptoms among adolescents in two samples. *Addictive Behaviors*, 61, 8-15.
- Wu, C. S. T., Wong, H. T., Yu, K. F., Fok, K. W., Yeung, S. M., Lam, C. H., & Liu, K. M. (2016). Parenting approaches, family functionality, and Internet addiction among Hong Kong adolescents. *BMC Pediatrics*, 16(1), 130-140.
- Zhen, R., Liu, R. D., Ding, Y., Wang, J., Liu, Y., & Xu, L. (2017). The mediating roles of academic self-efficacy and academic emotions in the relation between basic psychological needs satisfaction and learning engagement among Chinese adolescent students. *Learning and Individual Differences*, 54, 210-216.

Investigating Parenting Styles and Family Relationship Patterns with Addiction to Virtual Networks: The Mediating Role of Social Competence in Dezful City Students

Shahin Amin¹ | Homayoun Haron Rashidi² | Kobra Kazemian Moghaddam³

58

Vol. 17
Spring 1401

Research Paper

Received:
6 April 2021
Accepted:
21 January 2022
P.P: 133-157

Abstract

The purpose of this study was to investigate parenting styles and family communication patterns with addiction to virtual networks: the mediating role of students' social competence. The research method was descriptive and correlational. The statistical population of the study included all female high school students in Dezful in the academic year of 2019-2020, which included 360 students in a multi-stage random sampling method. Research instruments included Family Communication Patterns Questionnaire Fitzpatrick and Koerner, Parental Authority Questionnaire Bury, Social Competence Flanner et al., and Virtual Network Addiction Kaplan. Path analysis was used to analyze the data. The results of path analysis of the research model in general showed that all direct paths except the paths of communication pattern of conformity with social competence, authoritarian and careless parenting style with cyberspace addiction were statistically significant ($p < 0.001$). The results of the bootstrap test showed that the social competence variable plays a mediating (indirect) role in the relationship between parenting styles and family communication pattern with cyberspace addiction in Dezful high school students. And parenting styles and social competence can affect virtual network addiction ($p < 0.001$).

Keywords: Family Communication Patterns, Parenting Styles, Social Competence, Virtual Network Addiction.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

DOR: 20.1001.1.26454955.1401.17.58.5.4

1. Dezful Branch, Islamic Azad University, Dezful, Iran
2. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Psychology, Dezful Branch, Islamic Azad University, Dezful, Iran
Haroon_rashidi2003@yahoo.com
3. Assistant Professor, Department of Psychology, Dezful Branch, Islamic Azad University, Dezful, Iran